

Román podle
skutečného příběhu
o naději a přežití

TŘI SESTRY

HEATHER
MORRISOVÁ

Tři sestry

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Heather Morrisová

Tři sestry – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

HEATHER MORRISOVÁ

TŘI SESTRY

Translation © Eva Kadlecová, 2021

Jacket design by Nick Stearn

Jacket photographs © ImageBROKER/Alamy Stock Photo (Auschwitz); Shutterstock.com

Author photograph © Tina Smigielski

ISBN tištěné verze 978-80-264-3839-7

ISBN e-knihy 978-80-264-3868-7 (1. zveřejnění, 2021) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-264-3869-4 (1. zveřejnění, 2021) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-264-3867-0 (1. zveřejnění, 2021) (ePDF)

Heather Morrisová, narozená na Novém Zélandě, je autorkou mezinárodních bestsellerů, jejíž vášní jsou příběhy o přežití, nezlomnosti a naději. V roce 2003, kdy pracovala ve velké veřejné nemocnici v Melbourne, dovedli Heather ke staršímu pánovi, který „má možná příběh, který by stálo za to vyprávět“. Den, kdy se setkala s Lalem Sokolovem, jim oběma změnil život. Heather na jeho vyprávění založila svůj román *Tatér z Osvětimi*, jehož se prodalo šest milionů výtisků. Jeho dalšího románu *Cilčina cesta* se po světě prodalo přes milion výtisků. Tři sestry jsou jejím třetím románem. V roce 2020 vydala Heather *Příběhy naděje*, svou osobní výpověď o cestě za sepsáním životního příběhu Lalea Sokolova.

Další knihy Heather Morrisové:

Tatér z Osvětimi

Cilčina cesta

Příběhy naděje

Cibi, z”l – Magda – Livia

*Děkuji za vaši sílu a naději, které jste si zachovaly i v nejtemnější
hodině dějin – abyste si mohly vybudovat život v nové zemi v kruhu
milujících rodin a nám poskytovat trvalou inspiraci.*

Miška, z”l – Jicko, z”l – Ziggy, z”l

*I vy jste měli své příběhy o přežití. Měli jste vlastní příběhy o odvaze,
naději, lásce a ztrátě milovaných. A měli jste také lásku tří úžasných
žen a rodin, které jste založili.*

Karol (Kari), Josef (Josi) – Chaja, Judith (Ditti) – Oded (Odie),
Dorit

*Vyrůstali jste mezi příběhy svých rodičů. Jste bohatší o jejich
vytrvalost, nezdolnost, odvahu a závazek dělit se o svou minulost
s mladšími generacemi, aby nikdo z nás nikdy NEZAPOMNĚL.*

Randy, Ronit, Pam, Josi, Joseph
Yeshai, Amiad, Hagit – Noa, Anat – Ayala, Amir,
Ariela – Daniel, Ruth, Boaz – Lee-Or, Nogah
Pnina, Galil, Edan, Eli, Hagar, Dean, Manor, Alon, Yasmin
Shira, Tamar – Carmel, Albie – Maayan – Doron, Ofir, Maor –
Raphael, Ilan – Romi
A VŠECHNY DALŠÍ GENERACE

Poznámka: z”l bylo přidáno ke jménům na počest a památku těch,
kdo již odešli. Znamená to *zichrono livracha* – požehnané paměti.

Část I.

Slib

Prolog

Vranov nad Topľou, Slovensko
Červen 1929

Tři sestry, Cibi, Magda a Livi, seděly v těsném kroužku s otcem na dvorku jejich domu. V koutě malé zahrádky se nešťastně krčil oleandrový keř, který se jejich matka tak usilovně snažila přivést zpátky k životu.

Nejmladší sestra, teprve tříletá Livi, vyskočila na nohy: sedět klidně neměla v povaze.

„Livi, můžeš si prosím sednout?“ oslovila ji Cibi. Bylo jí sedm let a byla ze sester nejstarší, a proto bylo její povinností druhé dvě dívky okřikovat, když zlobily. „Víš, že si s námi chce tatínek promluvit.“

„Ne,“ odpověděla tříletá Livi. Klidně dál poskakovala kolem sedících postav a každou, kterou minula, poplácala po hlavě. Magda, pětiletá prostřední sestra, si zatím suchou větvičkou z oleandru kreslila do prachu vymyšlené postavičky. Bylo teplé, slunné letní odpoledne. Zadní dveře byly otevřené a zvaly dovnitř letní žár, zatímco z domu do zahrady se linula sladká vůně čerstvě upečeného chleba. Dvě okna, jedno do světnice a druhé do malé ložnice, o kterou se dělila celá rodina, už zažila lepší časy. Po zemi se povalovaly odlupky barvy: zima si na domku vybrala svou daň. Zahradní branka stála v cestě větru a zabouchla se. Závora byla rozbitá; další věc, kterou musí tatínek opravit.

„Pojď ke mně, koťátko. Sedneš si ke mně na klín?“ lákal Livi otec.

Nechat si poroučet od starší sestry byla jedna věc, ale tak sladké pozvání od tatínka, to byla jiná. Livi se mu svalila na klín a její rozevlátá ručka ho udeřila do hlavy. Bolesti, kterou mu tím způsobila, si dívka ani nevšimla.

„Jsi v pořádku, tati?“ strachovala se Magda, když si všimla, jak sebou s bolestným šklebem trhl dozadu. Pohladila ho prsty po zarostlé tváři.

„Ano, miláčku. Je mi skvěle. Mám u sebe svoje holčičky – co víc by si táta mohl přát?“

„Říkal jsi, že s námi chceš mluvit,“ přešla rovnou k věci vždy netrpělivá Cibi.

Menachem Meller se díval do očí svým krásným dcerkám. Jeho holčičky neměly na světě jedinou starost, byly v jejich útulném domku tak nevinně ukryté před tvrdou realitou, která se odehrávala za dveřmi. Tvrdou realitou, kterou si už Menachem prožil a stále prožíval. Kulka, která ho za Velké války nezabila, mu zůstala zaklíněná v krku a teď, o dvanáct let později, hrozila, že své neblahé dílo dokoná.

Nezkrotná Cibi, neoblomná Cibi... Menachem ji pohladil po vlasech. Hned ten den, kdy se narodila, oznámila světu, ať si na ni raději dá pozor – sotva se objevila, zvěstovala běda všem, kdo jí kdy vstoupí do cesty. Její zelené oči měly ve zvyku přecházet do ohnivě žluté, kdykoli ji přemohl její vášnivý temperament.

A Magda, nádherná, něžná Magda, jak se mohlo tak rychle stát, že už je jí pět let? Otec si dělal starosti, že její laskavá povaha ji předurčuje ke zranitelnosti, že jí budou druzí ubližovat a využívat ji. Upírala na něj své velké modré oči a on cítil její lásku, věděl, že chápe, jak křehké je jeho zdraví. Viděl v ní vyspělost dalece přesahující její věk, soucit, který zdědila po své matce a babičce, a vášnivou touhu pečovat o druhé.

Livi se přestala kroutit a Menachem si pohrával s hebkými kadeřemi jejích vlasů. V ní vždycky viděl divoženku, tu, u které má strach, že bude jednou běhat s vlky a když ji zaženou do kouta, zlomí se jako suchý proutek. Její pronikavé modré oči a drobounká postava mu vždycky připomínaly srnku, plachou a stále připravenou vyrazit na útěk.

Na druhý den měl podstoupit operaci, při níž mu odstraní zbloudilou kulku z krku. Proč jen nemůže zůstat tam, kde je? Donekonečna se modlil za víc času se svými holčičkami. Potřeboval je doprovodit až k dospělosti, být na jejich svatbách, chovat jejich děti. Operace byla riskantní, a když ji nepřežije, bude tohle poslední den, který s holčičkami stráví.

A jestli se to má stát, jakkoli bylo těžké o tom v tento nádherný letní den vůbec přemýšlet, pak holčičkám to, oč je potřeboval požádat, musel říct právě teď.

„Tak tati, co jsi nám chtěl říct?“ pobízela ho Cibi.

„Cibi, Magdo, víte, co je to slib?“ zeptal se pomalu. Potřeboval, aby ho dívky braly vážně.

Magda zavrtěla hlavou. „Ne.“

„Já asi ano,“ ozvala se Cibi. „To je, když spolu mají dva lidi tajemství, ne?“

Menachem se usmál. Cibi musela vždycky všechno aspoň zkusit, to na ní miloval snad nejvíc. „Jsi blízko, drahoušku, ale slib může být i mezi více lidmi než dvěma. A já bych chtěl, abyste se o tenhle slib dělily všechny tři. Livi tomu ještě nebude rozumět, takže potřebuju, abyste s ní o tom mluvily tak dlouho, dokud to nepochopí.“

„Já to taky nechápu, tati,“ přerušila ho Magda. „Mluvíš úplně zmateně.“

„Je to jednoduché, Magdo,“ usmál se Menachem. Na světě nebylo nic, co by mu dělalo větší radost než rozmluvy s jeho holčičkami. V hrudi se mu něco sevřelo; tenhle okamžik, tento letní den, ty rozšířené oči svých tří dcer si musí zapamatovat.

„Chci, abyste daly slib, mně i sobě navzájem, že se budete vždycky starat o své sestřičky. Že tu vždycky budete jedna pro druhou, ať se bude dít cokoli. Že nedovolíte, aby vás cokoli na světě rozdělilo. Rozumíte mi?“

Magda a Cibi přikývly a Cibi, náhle zcela vážná, se zeptala: „Já tomu rozumím, tati, ale proč by nás chtěl někdo rozdělit?“

„Neříkám, že se o to někdo pokusí. Jen chci, abyste mi slíbily, že když vás někdo bude chtít rozdělit, vzpomenete si na tenhle den a na to, o čem jsme tu mluvili, a uděláte všechno, co bude ve vašich silách, abyste to nedopustily. Společně jste silnější, na to nesmíte nikdy zapomenout.“ Menachemovi se zadrhl hlas a on si odkašlal.

Cibi a Magda si vyměnily pohled. Livi se dívala ze sestry na sestru a na otce. Věděla, že se právě odehrálo něco vážného a slavnostního, ale neměla tušení, co to znamená.

„Slibuju, tatínku,“ prohlásila Magda.

„Cibi?“ zeptal se Menachem.

„Já taky slibuju, tati. Slibuju, že budu na své sestry dávat pozor – nedovolím nikomu, aby jim ublížil, vždyť to víš.“

„Ano, vím to, drahoušku Cibi. Tenhle slib, to bude dohoda mezi vámi třemi a nikým jiným. Povíte o něm Livi, až bude dost stará, aby ho pochopila?“

Cibi uchopila do dlaní sestrin obličej a otočila jí hlavu tak, aby se jí podívala do očí. „Livi, řekni ,slibuju‘. Řekni to.“

Livi si sestru pátravě prohlížela. Cibi ji povzbuzovala přikyvováním, aby slovo zopakovala.

„Suibuju,“ vyslovila Livi.

„A teď to řekni tatínkovi. Řekni tatínkovi ,slibuju‘,“ pokračovala Cibi.

Livi se obrátila na otce. Oči jí jen tančily, v krku cítila hihňání, které hrozilo vybuchnout, a teplem otcova úsměvu jí roztávalo srdce. „Suibuju, tati. Uivi suibuje.“

Otec si přivinul všechny tři holčičky k hrudi a přes Cibinu hlavu se usmál na další dívku svého života, matku svých dcer, která stála ve dveřích jejich domu a na tvářích se jí leskly slzy.

Měl příliš mnoho co ztratit; musí prostě přežít.

Kapitola 1

Vranov nad Topľou, Slovensko
Březen 1942

„Prosím, řekněte, že bude v pořádku. Já o ni mám takový strach,“ naříkala Chaja, když její sedmnáctiletou dceru vyšetřoval lékař.

Magda už několik dní zápolila s horečkou.

„Ano, paní Mellerová, Magda se uzdraví,“ uklidňoval ji doktor Kiselý.

V malé ložnici byly jen dvě postele: v jedné spala Chaja se svou nejmladší, Livi, a o druhou se dělila Magda se starší sestrou Cibi, když byla právě doma. Jednu stěnu pokrývala velká skříň porůznu zaplněná nevelikým osobním majetkem čtyř žen v domě. Nejvýznačnější místo zaujímal parfémový flakón z broušeného skla se smaragdově zelenou stužkou se štěpalcem a vedle něj zrnitá fotografie. Na prosté židli na ní seděl pohledný muž, na jednom kolenu choval batole a na druhém starší holčičku. Další dívka, ještě starší, stála po jeho levici. Napravo pak stála matka dívek s rukou položenou na manželově rameni. Matka a dcery měly bílé krajkové šaty a všichni dohromady tvořili na pohled dokonalou rodinu. Tvořili.

Když Menachem Meller zemřel na operačním stole, protože kulku se sice podařilo odstranit, ale ztratil až příliš mnoho krve, z Chaji se stala vdova a dívky zůstaly bez otce. Do jejich malého domku se přistěhoval Jicchak, Chajin otec a dědeček dívek, aby jim pomáhal, jak to půjde. V domě naproti bydlel Chajin bratr Ivan.

Chaja nebyla sama, přestože se tak cítila.

Těžké závěsy v ložnici byly zatažené a odpíraly chvějící se, horečnaté Magdě paprsky vzácného jarního sluníčka, které začaly vykukovat nad záclonovou tyčí.

„Můžeme si promluvit někde jinde?“ Dr. Kiselý uchopil Chaju za předloktí.

Livi seděla se zkříženýma nohama na druhé posteli a dívala se, jak Chaja pokládá Magdě na čelo další mokrý ručník.

„Zůstaneš u ní?“ zeptala se matka a Livi jen přikývla.

Když dospělí opustili pokoj, Livi došla k sestřině posteli, lehla si vedle ní a začala suchou žínkou otírat Magdě z tváře pot.

„Zase se uzdravíš, Magdi. Já nedovolím, aby se ti něco stalo.“

Magda se donutila k slabému úsměvu. „To mám říkat já. Já jsem tvoje velká sestra. Já se starám o *tebe*.“

„Tak se koukej uzdravit.“

Chaja s doktorem Kiselým zatím ušli těch několik krůčků z ložnice do světnice malého domku. Vstupní dveře se otevíraly přímo do této útulné obytné místnosti s malým kuchyňským koutem vzadu.

Dědeček dívek Jicchak stál u dřezu a myl si ruce. Ode dvorku se za ním táhla stopa dřevěných hoblin a další se povalovaly na vybledlé modré plsti, která pokrývala podlahu. Polekaně se otočil a rozstříkl vodu po zemi.

„Co se děje?“ zeptal se.

„Jicchaku, jsem rád, že jste tu. Pojdte se s námi posadit.“

Chaja se k mladému doktorovi rychle obrátila se strachem v očích. Dr. Kiselý se usmál, nasměroval ji ke kuchyňské židli a druhou odtáhl od malého stolu pro Jicchaka.

„Je moc nemocná?“ otázal se Jicchak.

„Bude v pořádku. Je to horečka, nic, s čím by si zdravá mladá dívka neporadila.“

„Tak o co tady jde?“ zamávala Chaja rukou ve vzduchu mezi sebou a doktorem.

Dr. Kiselý si našel další židli a posadil se. „Nechci vás vyděsit tím, co vám teď řeknu.“

Chaja jen přikývla. Už se zoufale toužila dozvědět, co jim chce doktor říct. Ty roky od chvíle, kdy vypukla válka, ji změnily: dříve hladké čelo jí zbrázdily vrásky a byla tak hubená, že na ní šaty visely jako mokré prádlo na šňůře.

„Tak o co jde, člověče?“ dožadoval se už i Jicchak. Starosti a odpovědnost za dceru a její děti mu přidaly roky navíc a na nějaké řečičky neměl čas.

„Chci Magdu odvézt do nemocnice –“

„Co? Právě jste říkal, že se uzdraví!“ vybuchla Chaja. Vstala a musela se opřít rukama o stůl.

Dr. Kiselý zvedl dlaň, aby ji utišil. „Ne proto, že je nemocná. Je tu ještě další důvod, proč ji chci vzít do nemocnice, a když mě budete poslouchat, vysvětlím vám to.“

„O čem to pro všechno na světě mluvíte?“ rozčílil se Jicchak. „Tak už ven s tím!“

„Paní Mellerová, Jicchaku, donesly se ke mně zvěsti, příšerné zvěsti – řeči o tom, že mladé Židy, děvčata i chlapce, odvázejí ze Slovenska, aby pracovali pro Němce. Když bude Magda v nemocnici, zůstane v bezpečí a můžu vám slíbit, že nedovolím, aby se jí něco stalo.“

Chaja se zhroutila zpátky na židli a zakryla si rukama obličej. Tohle bylo něco mnohem horšího než horečka.

Jicchak ji nepřítomně poplácával po zádech, ale jeho nesoustředěnost byla ta tam. Dychtivě čekal na všechno, co jim chtěl doktor říct. „Tak dál,“ řekl a pohledem do očí doktora pobídl, aby mluvil otevřeně.

„Jak jsem řekl, řeči a klepy, ale nic z toho nevypadá pro Židy dobře. Jestli si přijdou pro vaše děti, bude to začátek konce. A *pracovat* pro nacisty? Nemáme ponětí, co to vlastně znamená.“

„Co ještě máme dělat?“ zeptal se Jicchak. „Už jsme přišli o všechno – právo pracovat, živit své rodiny... Co víc nám ještě můžou vzít?“

„Jestli se to, co jsem zaslechl, zakládá na pravdě, pak chtějí vaše děti.“

Chaja se napřímila. Tvář měla rudou, ale neplakala. „A Livi? Kdo ochrání Livi?“

„Myslím, že je zajímaví jen starší šestnácti let. Livi je čtrnáct?“

„Patnáct.“

„Pořád dítě,“ usmál se doktor Kiselý. „Myslím, že Livi bude v pořádku.“

„A jak dlouho bude Magda v nemocnici?“ zeptala se Chaja a obrátila se na svého otce: „Nebude chtít jít, nebude chtít opustit Livi. Pamatuješ, tati? Když Cibi odcházela, musela jí Magda slíbit, že se o sestřičku postará.“

Jicchak hladil Chaju po rukou. „Jestli ji máme zachránit, musí jít, ať chce, nebo nechce.“

„Myslím, že nám bude stačit pár dní, možná týden. Jestli je to, co se říká, pravda, stane se to brzy, a hned potom ji vezmu domů. A Cibi? Kde je ta?“

„Znáte ji. Odjela na hachšaru.“ Chaja nevěděla, co si má o hachšaře myslet. Byl to výcvikový program, který měl mladé lidi jako Cibi naučit dovednostem nezbytným k životu v Palestině, daleko od Slovenska i od války zuřící po celé Evropě.

„Pořád se učí orat?“ zavtipkoval doktor, ale Chaja ani Jicchak se neusmáli.

„Když bude chtít emigrovat, pak tam přesně tohle najde – spoustu úrodné půdy, která bude čekat na obdělání,“ odpověděl Jicchak.

Ale Chaja mlčela, ztracená v myšlenkách. Jedno dítě v nemocnici, druhé ještě dost mladé, aby nacistům nepadlo do spárů. A třetí, Cibi, její nejstarší, nyní členka sionistického hnutí mladých, které se nechalo inspirovat posláním budovat židovskou vlast, ať to bude trvat sebedéle.

Všem jim začínala docházet pravda, že zaslíbenou zemi potřebují hned teď, a čím dříve, tím lépe. Ale, uvažovala Chaja, aspoň že jsou všechny její tři děti v bezpečí. Aspoň prozatím.

Kapitola 2

Lesy kolem Vranova nad Topľou
Březen 1942

Cibi se přikrčila před kouskem chleba, který jí proletěl nad hlavou. Na mladíka, který ho hodil, se zamračila, ale její jiskřící oči říkaly něco jiného.

Když přišla ta výzva, Cibi neváhala; dychtivě následovala svou touhu vybudovat si nový život v nové zemi. Na mýtině uprostřed lesů, daleko od zvědavých pohledů, postavili chatky, kde se přespávalo, společný obývací pokoj a kuchyni. Dvacítka dospívajících lidí se tu společně učila soběstačnosti, žili a pracovali spolu v malé komunitě a připravovali se na nový život v zaslíbené zemi.

Za tu příležitost děkovali strýci jednoho z chlapců ve výcviku. Josef sice konvertoval z judaismu ke křesťanství, ale navzdory změně víry cítil stále hluboký soucit se situací Židů na Slovensku. Byl to bohatý muž, a tak zakoupil pozemek v lese za městem, bezpečný prostor, kde se mohli chlapci a děvčata společně učit. Josef měl jen jedno pravidlo: vždycky v pátek ráno, před šabatem, museli všichni odejít domů a vrátit se až v neděli.

Josef se z kuchyně s povzdechem díval, jak Josi hodil po Cibi skývu chleba. Tahle skupina měla už všechny cestovní náležitosti vyřízené a měla odjízdet za dva týdny. Jeho výcvikový tábor měl výsledky: do Palestiny už odjelo osm skupin, ale tahle tlupa ho zatím zlobila tady.

„Jestli nás nezabije vedro Palestiny, tak tvoje vaření určitě ano, Cibi Mellerová!“ křičel na Cibi ten rošťák. „Možná bys měla jídlo radši jen pěstovat.“

Cibi k mladíkovi dokráčela a ovinula mu paži kolem krku. „Ještě jednou po mně něco hodíš a žádné Palestiny se nedožiješ,“ oznámila a trochu stiskla.

„Tak dost, lidi!“ ozval se Josef. „Dodělejte, co je třeba, a jděte ven. Za pět minut začíná cvičení.“ Odmlčel se. „Cibi, nepotřebuješ strávit ještě nějakou dobu v kuchyni a zapracovat na pečení chleba?“

Cibi pustila Josiho krk a stoupala si do pozoru. „Ne, pane. Myslím, že se nezlepším, ani kdybych byla v kuchyni od rána do večera.“

Do jejich slov zněl skřípot dvacítky židlí na dřevěné podlaze provizorní jídelny. Mladí židovští chlapci a dívky kvapně dojídali své porce, celí nedočkaví, až budou moci jít ven a začít znovu cvičit.

Postavili se v nerovných řadách do pozoru a jejich učitel Josef k nim krácel celý rozzářený. Byl na své statečné rekruty tak pyšný. Byli ochotni vydat se na nebezpečnou cestu, opustit své rodiny, svou zem, když všude kolem nich zuřila válka a nacistická okupace. Starší a moudřejší Josef předvídal, jaká budoucnost Židy na Slovensku čeká, a uspořádal hachšaru ve víře, že je to jejich jediná šance, pokud mají přežít to, co přijde.

„Dobré ráno,“ pozdravil Josef.

„Dobré ráno, pane,“ odpověděli mu sborem studenti.

„V ten den uzavřel Hospodin s Abramem smlouvu,“ ozkoušel pro začátek žáky ze znalosti veršů První knihy Mojžíšovy.

„Tvému potomstvu dávám tuto zemi od řeky Egyptské až k řece veliké, řece Eufratu,“ odpověděl sbor.

„I řekl Hospodin Abramovi...“

„Odejdi ze své země, ze svého rodiště a z domu svého otce do země, kterou ti ukážu,“ dokončila větu skupina.

Slavnostní okamžik narušilo rachocení nákladáku, který s námahou supěl k mýtině. Zastavil vedle skupiny a vystoupil z něj místní rolník.

„Josi, Hano, Cibi,“ zavolal Josef, „dneska půjdete na kurz jízdy první. A Cibi, je mi jedno, jaká jsi kuchařka, ale řídit nákladák se naučit musíš. Vrhni se na něj se stejným gustem jako předtím na Josiho krk a co nevidět budeš učit ostatní. Potřebuju, aby každý z vás uměl něco pořádně, abyste mi mohli pomáhat s výcvikem. Rozumíte?“

„Ano, pane!“

„Dobře. Vy ostatní půjdete ke kůlně. Je tam plno zemědělských strojů, které se budete učit používat a udržovat.“

Cibi, Hana a Josi si stoupli ke dveřím nákladáku.

„Fajn, Cibi, jdi první. A zkus to nerozbít, než přijdeme na řadu já s Hanou,“ pošťuchoval Josi.

Cibi k němu došla a znovu ho chytila paží kolem krku.

„Já budu brázdit silnice Palestiny dřív, než ty se naučíš zařadit jedničku,“ zavrčela mu do ucha.

„Tak už dost, vy dva. Cibi, naskoč si – já si sednu z druhé strany,“ nařídil farmář.

Cibi šplhala do kabiny a Josi do ní přitom strčil. Cibi s jednou nohou v kabině přemýšlela, co má udělat. Rozhodla se, že to Josimu oplatí, jakmile přijde řada na něj.

Josi s Hanou buráceli smíchy, když Cibi za volantem nastartovala hlučný motor, nákladák poskočil a zhasl. Z okna řidiče se natáhla ruka se zdviženým prostředníčkem.

Kapitola 3

Vranov nad Topľou
Březen 1942

„Livi, přestaň už koukat z okna,“ zaprosila Chaja. „Jakmile se Magda uzdraví, zase se ti vrátí.“ Nebyla si vůbec jistá, jestli udělala správnou věc, když Magdu poslala do nemocnice. Jako tak často si opět přála, aby byl Menachem s ní. Věděla, že to odporuje zdravému rozumu, přesto měla stále pocit, že ta válka, Němci, kapitulace její země nacistům – že nic z toho by se nestalo, kdyby byl pořád naživu.

„Ale mamí, říkála jsi, že není tak nemocná, tak proč je pořád v nemocnici? Už je to několik dní,“ fňukala Livi a Chaja si přála, aby si už vymyslela nějakou jinou otázku. Tuhle už slyšela a odpovídala na ni snad tisíckrát.

„Vždyť odpověď znáš, Livi. Pan doktor Kiselý si myslí, že pár dní odpočinku bez tvého věčného otravování jí pomůže uzdravit se rychleji.“ Chaja se neubránila mírnému úsměvu.

„Já ji neotravuju!“ odsekla Livi. Mrzutě odešla od okna a nechala závěs zakrýt ten svět, který byl čím dál zmatenější a hrozivější. Matka ji pouštěla z domu čím dál neochotněji, nemohla už ani na nákup, ani navštívit kamarádky. Vysvětlovala jí, že Hlinkova garda má oči všude a chytá mladé židovské dívky jako ona.

„Připadám si tu jak ve vězení! Kdy už se vrátí Cibi?“ Livi záviděla Cibi její svobodu, její plány odjet do zaslíbené země.

„Bude doma za dva dny. Jen už jdi od toho okna.“

Někdo zabouchal na dveře. Jicchak vyšel ze světnice, kde vyřezával z kousku dřeva Davidovu hvězdu. Chaja ho zadržela vztyčenou dlaní: „Ne, tati. Já to vyřídím.“

Když Chaja otevřela dveře, uviděla před nimi stát dva mladé muže z Hlinkovy gardy. Otřásla se. V černých uniformách před ní stáli příslušníci státní policie a co hůř, pěšáci Adolfa Hitlera. Tihle neochrání ani ji, ani žádného jiného Žida na Slovensku.

„Ale, Visiku, ahoj, jakpak se máš? A tvoje matka, jak se má Irena?“ Chaja odmítala dávat najevo strach. Dobře věděla, proč přišli.

„Daří se jí dobře, děkuju...“

Druhý gardista udělal krok dopředu. Byl vyšší, očividně vzteklý a daleko hrozivější než druhý chlapec. „Nejsme tu kvůli zdvořilostem. Jste paní Mellerová?“

„Dobře víte, že jsem.“ Chaje bušilo srdce až v krku. „Takže co pro vás můžu udělat, chlapci?“

„Neříkejte nám chlapci,“ téměř vyplivl starší gardista. „Jsme vlastenecká Hlinkova garda a přicházíme v oficiální záležitosti.“

Chaja věděla, jaký je to nesmysl. Vlasteneckého na nich nebylo vůbec nic. Byli to chlapi vycvičení SS, kteří se obrátili proti vlastním lidem. „Omlouvám se, nechtěla jsem být neuctivá. Jak vám tedy můžu pomoci?“ Chaja zachovala klid a doufala, že si nevšimli, jak se jí třesou ruce.

„Máte dcery?“

„Víte, že mám.“

„Jsou tady?“

„Myslíte přímo teď?“

„Paní Mellerová, prosím odpovězte, jestli jsou tu vaše dcery, *přímo teď*.“

„Přímo teď je tu se mnou Livi, má nejmladší.“

„Kde jsou ostatní?“ Druhý gardista udělal další krok.

„Magda je v nemocnici. Je vážně nemocná a nevím, kdy se vrátí. A Cibi... no, Visiku, ty víš, co dělá a proč tady není.“

„Prosím, paní Mellerová, přestaňte mě oslovovat jménem. Vy mě neznáte,“ zaprosil Visik, kterého svým chováním zahanbovala před kolegou.

„V tom případě se Livi bude v pátek v pět hodin hlásit před synagogou,“ oznámil druhý gardista a nakukoval přitom kolem Chaji do domu.

„Smí si s sebou vzít jedno zavazadlo. Bude odvedena k práci pro Němce.

Musí přijít sama, nikdo ji nebude doprovázet. Rozumíte rozkazu, který jsem vám dal?“

Chaja byla rázem k smrti vyděšená. Oči ji začly pálit. „Nemůžete si Livi odvést – je jí jen patnáct let.“ Naléhavě se naklonila k Visikovi: „Je to ještě dítě!“

Oba muži ustoupili, náhle si nebyli jisti, čeho je žena schopná. Druhý gardista položil ruku na pouzdro se zbraní.

Za Chajou se objevil Jicchak a odtáhl ji.

„Rozkaz znáte – jméno vaší dcery bude na seznamu dívek určených k transportu.“

Visik se naklonil dopředu a zasyčel: „Když se neobjeví, bude to pro ni horší.“ Nafoukl hrud' ve snaze nabýt zpátky ztracenou autoritu, vystrčil bradu a s vítězným úsměvem vykročil po pěšině od domu.

Chaja se ohlédl na Livi, která se teď choulila v dědečkově náruči. Jicchakova zmučená tvář nedokázala zakrýt vztek a pocit viny, že svou nejmladší vnučku nedokázal ochránit.

„To nic, dědečku. Mami, tak prostě pojedu a budu pracovat pro Němce. Určitě to nebude nadlouho. A je to jen práce – jak těžká by mohla být?“

Ve světnici se náhle setmělo. Slunce, které sem předtím proudilo okny, zahalila temná mračna, přes stažené závěsy bylo taktak něco vidět. Potom celým domem otřásl zahřmění a do střechy začal vmžiku bubnovat prudký déšť.

Chaja se podívala na Livi, svou malou bojovnici, na její pohupující se kadeře a modré oči předstírající odhodlání. Livi matčin pohled vydržela. Byla to Chaja, kdo se musel odvrátit, s látkou šatů sevřenou v obou pěstech, což bylo znamení, její znamení, že se uvnitř drobí a rozpadá na kousky, a v hrudi cítila takřka fyzickou bolest, stvrzení vlastní bezmocnosti.

Žádná slova nenašli. Chaja vykročila do ložnice, nataženou rukou se dotkla dceřiny paže, oči měla sklopené. Livi a Jicchak slyšeli zavřít dveře ložnice.

„Mám...?“

„Ne, Livi, nech ji být. Ona přijde, až bude moct.“

Kapitola 4

Vranov nad Topľou
Březen 1942

„Co to vyvádíš, Livi? Prosím tě, dej ty svíčky pryč z okna.“ Chaja si utřela zamoučené ruce do zástěry a došla k Livi. Proč bez ustání postává u okna? Byly to dva dny, co Hlinkova garda Chaje nařídila, aby jí předala svou nejmladší dceru. Zbývá jim už jen jediný společný večer pod jednou střechou. Chaja zavřela oči a v duchu si spílala. Proč ji musí v jednom kuse hubovat? Proč strávila poslední dva dny téměř beze slova, zabraná do sebe a zadumaná, místo aby ty drahocenné hodiny strávila mluvením s Livi a tím, že jí bude projevovat lásku?

„Ne, mami, musím je v tom okně nechat. Svítím Cibi na cestu domů.“

„Ale vždyť víš, že nesmíme...“

„Mně je to jedno! Co mi můžou udělat, odvést mě pryč? To udělají zítra tak jako tak! Jestli je to na nějakou dobu moje poslední noc ve vlastním domově, chci mít prostě v okně svíčky.“

Matka a Livi si nevšimly, že během jejich hovoru se vrátila domů Cibi. Rozrazilla vstupní dveře s voláním: „Koťátko, kde tě mám?“

Livi zapištěla radostí a vrhla se Cibi do náruče. Chaja zatím marně bojovala se slzami.

„Neslyšel jsem snad vznešený krok své nejstarší vnučky?“ ozval se Jicchak se svou obvyklou vlídností a humorem.

Chaja a Jicchak se přidali k Cibi a Livi v pevném objetí.

„Mami, cítila jsem ty tvoje dobroty už z konce ulice. Jím už moc dlouho svoje vlastní výtvary – umírám hlad.“

„A přece jsi tady, živá a zdravá,“ popíchl ji Jicchak.

Chaja nechala Livi, aby sestře pověděla o Magdině přijetí do nemocnice, a ujistila ji, že jim doktor Kisely vzkázal, že bude v pořádku. Když Livi skončila, Chaja kývla na Jicchaka.

„Livi,“ pronesl, „pojď mi pomoci. Doneseme z dvorku nějaké dříví na oheň. Dnes bude chladná noc a nechceme, aby kuchyně vychladla.“

„Musím? Vždyť Cibi se zrovna vrátila a já chci slyšet o všech jejích dobrodružstvích,“ záupěla Livi.

„Na to bude ještě spousta času. A teď pojď, pojď pomoci stařečkovi.“

Jakmile za sebou Jicchak a Livi zavřeli dveře, Cibi se obrátila na matku. „Dobře, tak co se děje?“

„Pojď se mnou,“ vybídla ji Chaja, dovedla ji do ložnice a zavřela za nimi.

„Maminko, děšíš mě. Prosím.“

Chaja se zhluboka nadechla. „Tvá sestra odjíždí pracovat pro Němce. Přišli si pro ni hlinkovci.“ Chaja se nemohla na dceru ani podívat, ale donutila se. „Zítra má přijít k synagoze. Netuším, kam ji odvezou, ale doufáme, že to nebude nadlouho a že... že...“ Chaja se ztěžka posadila na postel, ale Cibi zůstala stát a mlčky civěla do prostoru, který ještě před chvílí zabírala její matka.

„Ale to nemůžou. Je to ještě dítě – co by mohla pro Němce dělat?“ zeptala se Cibi víc sama sebe než matky. „Nemohl by nám nějak pomoci strýc Ivan?“

Chaja vzlykala do dlaní. „Nemůže nám pomoci nikdo, Cibi. Já... já je nedokázala zastavit. Nemohla jsem...“

Cibi se posadila na postel vedle matky a sejmula jí ruce z tváře. „Maminko, dala jsem slib, že se o své sestry postarám. Pamatuješ?“

Rodina Mellerových večeřela u stolu osvětleného svíčkami a každý se v duchu ptal, kdy se takhle sejdou příště. Pomodlili se za Magdu, za zesnulého otce a za Jicchakovu zemřelou ženu, jejich babičku. Potom se snažili radovat ze své vzájemnosti tak jako vždycky, ale nad stolem se vytrvale vznášel nestvůrný přízrak toho, co je čeká.

Talíře už byly prázdné a Chaja vzala Livi za ruku. Cibi natáhla jednu ruku k Jicchakovi, který seděl vedle ní, a druhou k matce. Livi vzala za

ruku dědečka a podívala se přes stůl na Cibi. Tento rodinný kruh držel pevně. Cibi vydržela sestřin pohled. Chaja ani nezvedla zrak a po tvářích jí neskrývaně proudily slzy. Teprve když se Chaja nedokázala ubránit hlasitým vzlykům, otočily se obě dívky na maminku. Jicchak rozpojil rodinný kruh, aby ji šel obejmout.

„Já poklidím,“ prohlásila tiše Livi a vstala od stolu.

Zvedla první talíř, ale Cibi jí ho sebrala. „Nech to, kotátko, já to udělám. Nechceš se jít v klidu uložit?“

Chaja ani Jicchak nic nenamítali, a tak Livi mlčky vyšla z kuchyně.

Cibi položila talíř zpátky na stůl. „Půjdu s ní,“ zašeptala. „Je ještě dítě, nemůže jet sama.“

„Co to povídáš?“ Jicchakova tvář se nechápavě protáhla.

„Zítra půjdu s Livi. Dám na ni pozor, a pak vám ji přivedu zpátky. Nikdo jí nezkriví ani vlasek, dokud ve mně zbyde aspoň špetka života.“

„Zapsali jen její jméno; možná tě s ní nevezmou,“ vzlykla Chaja.

„Nemůžou mě zastavit, mami, dobře to víš. Co Cibi chce, to taky dojde. Ty se postarej o Magdu, dokud se nevrátíme.“ Cibi vystrčila bradu. Bylo rozhodnuto. Světlo svíčky ulpívalo na červení jejích vlasů, třpytilo se v jejích velkých zelených očích.

„To po tobě nemůžeme žádat,“ pravil tiše Jicchak a úkosem pohlédl ke dveřím ložnice.

„Ani nemusíte. Říkám, že půjdu. Takže teď musíme zabalit dva kufry.“

Chaja vstala ze židle, svou prvorozenou dceru objala a zašeptala jí do hustých vlasů: „Děkuji. Děkuji.“

„Uteklo mi něco?“ Ve dveřích ložnice se objevila Livi. Ve světnici panovalo tak hmatatelné napětí, že Livi váhala udělat do místnosti krok. Jicchak došel k ní a jemně ji pobídl zpátky na židli ke stolu.

„Kotátko, hádej co. Zítra půjdu s tebou!“ mrkla na sestru Cibi. „Snad sis nemyslela, že si budeš užívat všechnu zábavu sama!“

„Jak to myslíš? Nemají přece tvoje jméno, jen moje.“ Livi se tvářila stejně překvapeně jako před chvílí Jicchak. Odvaha ji viditelně opouštěla: sotva ze sebe dokázala vypravit slovo, popotahovala a snažila se ovládnout slzy.

„To nech na mně, dobře? Potřebuješ vědět jen to, že odteď jsme na všechno dvě. Kdo by tě srovnal, až začneš zlobit?“

Livi se podívala na matku a dědečka. „Vy jste jí řekli, aby šla se mnou?“

„Ne, kdepak, koťátko, nikdo mi nic takového neřekl. Já prostě chci. A trvám na tom – vzpomínáš na náš slib tátovi, že zůstaneme vždycky spolu? Magda je nemocná, s tím nic nenaděláme, ale my dvě ten slib dodržíme, a než se nadějeme, budeme zpátky doma.“

„Mami?“

Chaja sevřela Liviin obličej v dlaních. „Sestra pojede s tebou, Livi. Rozumíš? Nemusíš na to být sama.“

„Kdyby tady tak byl Menachem, ten by věděl, co si počít, jak ochránit své dcery,“ povzdychl si Jicchak hlasem obtěžkaným slzami.

Chaja, Livi a Cibi sledovaly, jak starý pán začíná vzlykat. Bylo očividné, že cítí vinu a bezmoc, že své holčičky nemůže ochránit.

Trojice žen ho obklopila v objetí.

„Dědečku, jsi jediný táta, kterého si pamatuju. Chránil jsi mě celý život a vím, že na mě a Cibi budeš dohlížet, i kdybychom zrovna nebyli spolu. Neplakej, prosím. Potřebujeme tě, aby ses postaral o maminku a Magdu,“ žadonila Livi.

„A i kdyby byl Menachem ještě s námi, stejně by teď nemohl dělat nic jiného, než děláš ty,“ dodala Chaja. „Od jeho smrti ses o nás staral a chránil nás, na to prostě nesmíš zapomínat.“

I Cibi výjimečně došla slova. Otřela Jicchakovi z očí slzy a to gesto mluvilo za všechna slova, která nemohla najít.

Napětí prolomila až Livi, když se podívala na svou rodinu a pak zpátky na jídelní stůl. „Mám poklidit?“

Jicchak začal kvapně sbírat talíře. „Já to udělám. Vy si zasloužíte trochu odpočinout.“

Cibi vešla do ložnice, ale svlékat se nezačala.

„Copak se děje?“ zeptala se jí z postele Chaja. Po jejím boku byla schoulená Livi.

„Máte tam ještě trochu místa? Chtěla bych dneska spát s vámi.“

Chaja popotáhla deku stranou, Cibi se převlékla a pak se tři ženy přitiskly k sobě na svou poslední společnou noc. Cibi se podívala na Magdinu prázdnou postel a mohla jen hádat, jaký bude mít Magda vztek, až zjistí, že ji vynechaly. Myslela na slib, který daly otci, že budou vždycky držet pohromadě. Jenže copak teď měly na vybranou?

Když obě dívky usnuly, Chaja se posadila na posteli a v chladné místnosti se objala rukama. Těžké závěsy dnes nebyly zatažené a měsíc vrhal střípky světla na tváře jejích dvou dcer.

Na postelích se kupily malé hromádky oblečení: šaty, svetry, tlusté punčochy a spodní prádlo. Chaja zvedala jeden kousek oděvu po druhém, prohlížela si ho, vzpomínala, kdy ho ušila nebo koupila, a potom ho uložila do jednoho ze dvou malých kufříků. Pečlivě vybírala jen ty druhé nejlepší kousky oděvu – Chaja trvala na tom, že ty nejlepší šaty zůstanou dívkám viset ve skříni na dobu, až se vrátí. Zároveň však dbala na to, jaké oblečení mají její dcery rády. Cibi si vždycky oblékala jen sukně a halenky jedné barvy – její módní volby způsobily nejeden záchvat vzteku Magdě, která musela nosit šatstvo po Cibi, i když sama toužila jen po pěkných květovaných šatech se sladěným šátkem. Také Livi dávala přednost šatům, ale spíše z praktického hlediska: dva kusy oděvu si člověk obléká déle než jeden – nesnesitelná ztráta času. Chaja proto sbalila Livi troje šaty a několik různých šátků, aby jí neposedné vlasy nepadaly do očí.

Do místnosti vstoupil Jicchak a snažil se vybalancovat v náruči malé plechovky sardinek a koláč, který upekla Chaja na oslavu šabatu později odpoledne, na šabatovou večeři, na kterou tu už ani Cibi, ani Livi nebudou. Posunul oblečení ke straně a položil jídlo na postel.

„Dědečku, vezmeš Livi ven? Určitě se s tebou půjde ráda projít. My to s maminkou zvládneme,“ navrhla Cibi.

„Nemůžu vám pomoci?“ zeptala se Livi.

„Už to skoro máme, koťátko. Jdi s dědou.“

Livi byla nešťastná z matčina smutku a nic nenamítala.

„Ten koláč mi s sebou nedávejte – víte, že ho nemám moc ráda. Dejte si ho s dědou,“ řekla ještě.

Cibi nemohla snést pomýšlení, že opouští hachšaru, aniž by někomu stihla říct, kam odchází. V neděli ji budou čekat zpátky v táboře. Myslela na Josiho, jeho usměvavé oči... Jak dlouho asi bude pryč? Palestina bude muset prozatím počkat, ale jednoho dne tam odjede, i se svými sestrami, i s maminkou a dědečkem.

„Maminko, potřebujeme jen pár věcí – ne tohle všechno! A potřebujeme něco praktičtějšího – svetry, kdyby byla v noci zima, a pořádný kabát. Prosím, vrať ty šaty do skříně.“

Chaja si uvědomila, že se navzdory všemu neštěstí usmívá. „Jsi chytrá holčička, moje Cibi. Víím, že najdeš způsob, jak svou malou sestřičku ochránit.“ Povzdychla si a pak si vzpomněla na něco, co Cibi chtěla říct. „Cibi, prosím, až budete pryč, dělej, co se ti řekne – u nás ti to tvoje věčné odmlouvání vždycky procházelo, ale myslím, že teď není vhodná doba, aby člověk říkal, co mu přijde na jazyk.“

„Vůbec nevím, co máš na mysli,“ snažila se Cibi potlačit smích.

„Myslím, že víš úplně přesně, oč tě žádám. Než něco řekneš, zamysli se nad tím, víc po tobě nechci.“

„Udělá ti radost, když slíbím, že se budu snažit?“

„Udělá. A teď pojďme dobalit ty kufry. Musíme do nich vmáchnout ještě něco k jídlu.“

„Hlady určitě nebudeme!“ zvolala Cibi. „A potřebujeme taky něco ke čtení. Dojdu si vybrat nějaké knihy.“ Odešla do světnice a začala se rozhlížet po knihách v polici.

„Dones mi nějaký lipový čaj. Ten se dá pít i studený, kdybyste neměly teplou vodu,“ zavolala na ni Chaja. „Kdyby tobě nebo Livi nebylo dobře, dokáže úplně zázraky.“

Teď když se Chaja ocitla v ložnici opět sama, začala znovu zvedat jednotlivé kousky oděvů, bořila do nich nos a vdechovala tu důvěrně známou vůni svých holčiček. Nabádala sama sebe, že musí být silná: její dcery jsou tak statečné a budou dělat cokoli, co po nich Němci budou chtít, a potom se zase vrátí domů. Magda jistě pochopí, proč ji museli poslat pryč. Válka jednou skončí a život se zase vrátí do starých kolejí. Třeba to bude ještě do chanuky.

Kapitola 5

Nemocnice v Humenném
Březen 1942

„Chci mluvit s doktorem Kiselým,“ požádala Magda sedící na kraji postele zdravotní sestru, jež pečovala o starší paní o několik postelí dál. Dvě řady po dvanácti kovových lůžkách na oddělení byly plně obsazené. Usnout a spát tu bylo pro všechno to okolní chrápání, kašlání, vzlykání a sténání zcela nemožné. Magda už stihla přijít na to, co znamená, když kolem některé postele postaví jednu z plátěných zástěn v dřevěném rámu: pacientce se bude dít něco nepříjemného. Na malém nočním stolku u její postele stála fotka Magdiny rodiny.

V čele místnosti byl malý psací stůl, za nímž právě seděla službu konající sestra, přísně dozírala na své území a rozdávala instrukce. „Vrať se do postele, Magdo. Doktor Kiselý přijde co nevidět na vizitu, pak si s ním promluvíš.“

„Ale já se nechci vrátit do postele. Chci se vrátit domů. Už je mi dobře.“
„Udělej, co ti říkám, nebo panu doktorovi povím, že děláš potíže.“

S veškerou odvěkou nevraživostí všech dospívajících se Magda zhoupala zpátky do postele, posadila se na zkřížených nohách na přikrývku a zhluboka si povzdychla. Nudila se, absolutně nechápala, proč tady ještě je – horečka ustoupila už včera –, a toužila se vrátit domů k mamince, dědovi a Livi. K jejímu neklidu přispívala i skutečnost, že ji tu maminka ani jednou nenavštívila: něco je špatně, ale co? Znovu si přála, aby jí maminka byla dovolila odejít s Cibi do hachšary, jenže její pomoc v domácnosti, pomoc vždy poslušného prostředního dítěte, byla zkrátka nepostradatelná.

Ještě byla ztracená v myšlenkách, když na oddělení přišel doktor Kiselý a přistoupil k první pacientce. „Pane doktore!“ zavolala na něj Magda.

Místo toho k ní přispěchala sestřička a okřikla ji, aby mlčela a počkala, až na ni přijde řada.

Doktor Kiselý jejich rozmluvu sledoval, řekl pacientce několik slov a došel za Magdou. „Dobré ráno, Magdo. Jak ti dneska je?“

„Dobře, pane doktore. Už mi vůbec nic není a chci se vrátit domů. Maminka a děda mě potřebují.“

Doktor Kiselý si sejmul z krku stetoskop a poslechl si její hrudník. Ženy ve vedlejších postelích mžouraly, aby viděly, co dělá, bystřily sluch, aby slyšely každé jeho slovo. V nemocnici se všichni tak strašně nudili.

„Je mi líto, Magdo, ale pořád je tu slyšet infekce. Domů ještě nemůžeš.“

„Ale mně je dobře,“ trvala na svém Magda.

„Nemůžeš prostě poslechnout pana doktora?“ pokárala ji sestra.

Doktor Kiselý se posadil na Magdinu postel a pokynul jí, aby se naklonila blíž. „Magdo, teď potřebuju, abys mě dobře poslouchala,“ zašeptal. „Pro tebe i tvou rodinu bude zkrátka lepší, když tady ještě aspoň několik dnů zůstaneš. Takhle jsem ti to říkat nechtěl, ale teď vidím, že nemám na vybranou.“

Magdiny modré oči se rozšířily strachem. Doktor Kiselý si pomyslel, že dívka vypadá mladší než na svých sedmnáct let; v tenké noční košilce a s vlasy spletenými do copu by jí hádal nanejvýš třináct nebo čtrnáct. Magda mu dala krátkým pokývnutím znamení, že má pokračovat; měla pravdu, děje se tu něco moc divného.

„Nechci tě děsit, ale pravda je jen jedna.“ Doktor si povzdychl a sklopil zrak ke stetoskopu ve svých rukou, než se opět podíval Magdě do očí. „Hlinkovci sbírají mladé židovské dívky a odvázejí je, aby pracovaly pro Němce. Když to bude v mých silách, chci tě udržet u rodiny, a dokud jsi v nemocnici, jsi v bezpečí. Rozumíš?“

Magda přeskakovala očima z doktora na sestru a zpátky. Z jejich tváří četla starost a upřímnost. I ona se už doslechla, že Němci potřebují mladé lidi, kteří pro ně budou pracovat, jen ji prostě nikdy nenapadlo, že k těmto „mladým lidem“ může patřit i ona a její sestry. Rozbušilo se jí srdce. Je Cibi stále v bezpečí v lesích? A Livi?

„Moje sestry!“ vydechla, náhle sevřená děsem tak strašlivým, že ze sebe sotva vypravila víc než šepot.

„To je v pořádku, Magdo. Cibi není doma a Livi je moc mladá. Jen tu prostě musíš zůstat, dokud hlinkovci nenajdou dost mladých lidí na práci, a potom se vrátíš domů. Potřebuju, abys byla silná, už to nebude trvat dlouho. Nech nás, abychom se o tebe postarali. Nezapomeň, že mi dali svolení tvá matka a dědeček, tak je, prosím tě, nezklam, Magdo.“

Sestřička vzala Magdu za ruku a povzbudivě se na ni usmála, ale Magdu to neuklidnilo. Dala přece slib otci, uzavřela se svými sestrami dohodu, a přitom je teď každá z nich někde jinde a nemůže se ani dozvědět, jak se druhým dvěma vlastně daří.

Dokázala jen přikývnout, že v nemocnici zůstane. Natáhla se na úzké lůžko a upřela do stropu oči, z nichž začaly prýštit slzy vzteku a bezmoci – a strachu.

Kapitola 6

Vranov nad Topľou
Březen 1942

„Jen se, prosím, neohlížej, Livi. Moc tě prosím, nedívej se zpátky,“ naléhala Cibi na sestru.

Dívky sešly po pěšince od domu na ulici. Ve dveřích vzlykala jejich matka v náručí svého otce. Livi za sebou zavřela branku, neposlechla a ohlédla se. Její bolestné zakňourání při pohledu na matčino neštěstí udeřilo Cibi do srdce jako kladivo, ale musela zůstat silná. Kvůli Livi, kvůli jejich matce.

Cibi se narovnala, přendala si malý kufřík z jedné ruky do druhé, vzala Livi kolem pasu a obě sestry společně vykročily od domu. „Teď jen pěkně pojd', nic víc. Drž se mnou krok, ano, výborně, Livi. Budeme zpátky doma, než se naděješ.“

Bylo slunečné jarní odpoledne. Vzduch byl čerstvý a svěží, nebe blaně modré. Liviny tmavohnědé kadeře se leskly na slunci, Cibiny vlnité vlasy se s každým krokem zhouply a zase zastavily, zhouply a zastavily. Obě na sobě cítily pohledy sousedů, kteří stáli na předzahrádkách a sledovali, jak sestry a s nimi další židovské dívky kráčí k synagoze. Instinktivně, snad i trucovitě, upíraly obě dívky pohled přímo před sebe.

Cibi si nebyla jistá, jestli mají její slova útěchy na Livi nějaký účinek. Sestra se o ni opírala a trošku se chvěla. Kam vlastně půjdou? Co se od nich bude čekat? Cibi však trápilo něco jiného, otázka, která ji sužovala víc než všechny ostatní: bude smět zůstat se svou sestrou?

Jak by si Livi, teprve patnáctiletá a na svůj věk drobná, mohla poradit sama?

„Měla tu s námi být i Magda,“ vytrhla ji z myšlenek Livi. „Neměly jsme zůstat vždycky spolu?“

„Magda je v bezpečí, to je teď nejdůležitější. A my máme jedna druhou – uděláme, co bude třeba, vrátíme se domů a budeme zase spolu.“

„A naše dohoda, Cibi, že nás nikdy nic nerozdělí –?“

„S tím teď nic nenaděláme.“ Cibi neměla v úmyslu, aby její slova zněla tak ostře. Livi se rozplakala.

„Cibi, slib mi,“ zajíkala se Livi mezi vzlyky, „slib mi, že se vrátíme domů a že budeme zase s Magdou, maminkou a dědou.“

„Moje sladké koťátko, slibuju ti, že jednou, a že to bude brzy, se budeme po téhle ulici vracet domů. Jen přesně nevím, kdy to bude – ale budu tě chránit do posledního dechu, a to bude ještě hodně dlouho. Věříš mi, Livi?“

„Jistěže věřím.“ Livin pláč nyní polevil. Stiskla sestře paži. „Jsi přece Cibi. Cibi nic nezabrání, aby dostala, co chce.“ Sestry si vyměnily uplakané úsměvy.

Cibi pozorovala další mladé dívky, v rukou malé kufříky právě jako ty jejich, jak pochodují stejným směrem. Pozorovala naříkající matky, které pološílení otcové vtahovali zpátky do dveří domů. Tohle byla chůze noční můrou. Některé z dívek šly samy, jiné se svými sestrami nebo sestřenicemi, ale žádné nepřešly ulici, aby se přidaly k přátelům. Z nějakého důvodu cítily, že na tuhle cestu se musejí vydat samy.

„Livi, víš vlastně, proč tu nejsou žádní kluci?“ zeptala se Cibi.

„Třeba už chlapce odvedli.“

„To by se k nám doneslo.“

„Tak proč jen dívky, Cibi? Co jsou dívky platné při těžké práci?“

Cibi se přinutila k úsměvu, cokoli, jen aby se zmírnilo napětí. „Třeba někomu konečně došlo, že zmůžeme všechno, co zmůžou kluci.“

Jeich instrukce byly jasné: hlásit se o šabat v pět hodin odpoledne v synagoze. Uvítal je pohled na muže z Hlinkovy gardy stojící po obou stranách dveří školního bloku vedle chrámu. V tomto prostoru ležela velká učebna, kde se dívkám od raného dětství dostávalo náboženské výchovy. Cibi se jako vždycky neubránila posvátné úctě před nádhernou

budovou, kde se její rodina odjakživa modlila, kde ji utěšovali přátelé po smrti otce a babičky. Místo, kde ji vždy vítalo bezpečí, kde byla mezi svými, mělo dnes k takové útěše daleko. Nacisti všechno zničili. Hlinkovci to zničili.

Dívky nahnali dovnitř do učebny a těch několik málo rodičů, kteří ignorovali rozkaz dívky nedoprovázet, čekaly křik, bití obušky a rozkazy, aby se vrátili domů.

„Zůstaň tu,“ nařídila Cibi sestře, postavila kufřík na zem a odešla. Vyběhla ven a popadla mladou dívku, která se držela matky a nemohla se s ní rozloučit. Jeden z hlinkovců ženu bil do zad, znovu a znovu a znovu, ta však odmítala dceru pustit. Houf lidí sledoval kruté divadlo ve zděšeném tichu.

„Jsem tady. Pojď se mnou.“ Z Cibi nebyl v tu chvíli cítit strach, ale odvaha.

Dívka se pustila matky a Cibi ji táhla pryč. Děvče se jí vytrhlo a s křikem a pláčem chtělo zpátky k matce, kterou teď odvlékali hlinkovci.

„Dám na ni pozor, paní Goldsteinová!“ zavolala za ní Cibi a nesmlouvavě vedla dívku – Ruth – dovnitř.

Do učebny vcházely další a další dívky. Z uplakaných tváří jim čísel strach. Učebnu vyplňovaly hmatatelný žal a zoufalství.

„Ruth! Ruth! Tady,“ zavolal někdo.

Cibi se rozhlédla a uviděla Evku, jejich mladou sousedku, jak mává na Ruth Goldsteinovou.

„To je tvoje sestřenka, víš?“ zeptala se a Ruth přikývla. „Teď už budu v pořádku,“ pověděla se slabým úsměvem. „Mám tu rodinu.“

Cibi se vrátila tam, kde nechala Livi. „Najdeme si místo u zdi, tam to bude pohodlnější,“ oznámila a odvedla Livi ze středu učebny.

Pak zůstaly stát, čekaly na instrukce a sledovaly, jak do učebny přivádějí další a další dívky. Přestože venku byl čerstvý vzduch, v místnosti bylo dusno a hluk, protože dívky na sebe vzájemně volaly a mnohé plakaly. Místnost kdysi plná radostných dětských vzpomínek se změnila v nepřátelský prostor.

Denního světla zvolna ubývalo a někdo rozsvítil dvě malé žárovky na stropě, které zalily místnost tlumeným žlutým světlem.

Náhle a bez varování někdo zabouchl dveře a atmosféra strachu ještě zhoustla.

„Já mám strach, Cibi! Chci jít domů!“ rozkřičela se Livi.

„Já vím. Já taky, ale to nejde. Pojď si na chvíli sednout.“

Posadily se se zády opřenými o stěnu, Cibi postavila Livi kufřík k nohám a totéž udělala s tím svým. „Musíš si v jednom kuse hlídat kufr, rozumíš? Nikdy ho nesmíš spustit z očí.“

„Co s námi bude?“ vzlykla Livi.

„Možná tu zůstaneme přes noc, takže bychom si měly udělat pohodlí.“ Cibi dala sestře paži kolem ramen, přitáhla si její hlavu na prsa a pevně ji k sobě přitiskla. „Nemáš hlad, Livi, koťátko moje?“

Livi, která už zase plakala, zavrtěla hlavou.

„Tak jen zavři oči a zkus se trochu prospat.“

„Copak můžu usnout?“

Cibi odněkud z hloubi svého nitra vylovila slova české ukolébavky, kterou kdysi dávno zpívala Livi, když byla maličká. Začala tiše zpívat.

*Hajej, můj andílku, hajej a spi,
matička kolíbá děťátko své.
Hajej dadej, nynej, malej,
matička kolíbá děťátko své.
Hajej, můj andílku, hajej a spi,
matička kolíbá děťátko své.
Hajej dadej, nynej, malej.
Matička kolíbá děťátko své.*

Cibi pevně objímala Livi. Za několik minut uslyšela, jak se její dech zpomaluje. Cibi posílala tomu spícímu dítěti veškerou lásku, kterou k sestřičce cítila. „Nedovolím, aby ti někdo ublížil,“ zašeptala do jejích sladce vonících kadeří.